

Prikazi knjiga

Pavao Tekavčić

Vincenzo Lo Cascio: LINGUA E CULTURA ITALIANA IN EUROPA

Firenze, Le Monnier, 1990, 540 str.; posebno str. 260—276 i 357—365.

1. Veliki zbornik pod tim naslovom donosi priloge s istoimenog kongresa održanoga 1988. u Amsterdamu u organizaciji talijanskih ministarstava vanjskih poslova i prosvjete. Cilj je kongresa bio provjeriti sliku Italije i mjesto talijanskog jezika i talijanskih intelektualaca u Europi, a također i problematika izučavanja talijanskog jezika i književnosti i organizacija znanstvene i didaktičke suradnje. Podnesen je niz referata i saopćenja, od kojih zbornik donosi 53, podijeljenih u ove dijelove: I. *Slika: sadašnjost i prošlost*; II. *Talijanski jezik u Europi: dijakronijska i sinkronijska usporedba*; III. *Istraživanje: jezični projekti i studije*; IV. *Opis*; V. *Književnost*; VI. *Intelektualci*; VII. *Budućnost: provjera*; VIII. *Panorame* [prikazi studija talijanskoga jezika i književnosti u pojedinim europskim državama]. Kako u okviru ove recenzije nije moguće prikazati cio zbornik, a sve ne bi ni bilo zanimljivo za naše čitatelje, zadržat ćemo se samo na dvama priložima, od kojih se prvi bavi suvremenim govornim talijanskim jezikom, a drugi talijanskim kao drugim jezikom (L2) i naročito metodama provjere jezičnoga znanja. Oba priloga imaju uz lingvističku i veliku glotodidaktičku vrijednost, pa ih vrijedi ovdje ukratko prikazati. Prije toga želimo ipak napomenuti da se u IV. dijelu zbornika zanimljivim prilogom (pod naslovom *Su alcuni manuali di cui l'italianistica avrebbe bisogno*, str. 208—219) javlja hrvatski romanist Žarko Muljačić i da je panoramu italijanističkih studija u Jugoslaviji dao ljubljanski romanist Mitja Skubic (str. 431—437).

2. Prilozi o kojima ćemo opširnije govoriti jesu ovi:

Francesco Sabatini, *Una lingua ritrovata: l'italiano parlato* (str. 260—276) i

Wanda D'Addio Colosimo, *Proposte di certificazione della competenza in italiano come L2* (str. 357—365).

Autori su profesori na rimskom sveučilištu »La sapienza«.

3. F. Sabatini konstatira da oživljava interes za talijanski, i to govorni talijanski jezik (odsada: GTJ), što ga tradicionalne gramatike ne opisuju u cijelosti jer zanemaruju pragmatiku i tekstovnu funkciju jezika (str. 261). Autorova je teza, kojoj je zapravo posvećen cijeli prilog, da GTJ nije nastao tek u novije vrijeme, nego da potječe iz srednjeg vijeka i da ima »radici plurisecolari assai robuste ed estese« (str. 261). U prošlosti je taj GTJ bio naravno regionalno obojen, dok je danas sve jedinstveniji. Što se tiče kontinuiteta, F. Sabatini ga prihvaća ako su ispunjena dva uvjeta: dovoljna i kontinuirana dokumentacija i funkcionalni identitet na gramatičkom i na pragmatičkom planu (str. 262).

4. Jedno od područja kojima se autor dosta bavi jesu zamjenice, naročito oblici *gli* i *loro* za dativ 3. lica množine (oba roda). Oblik *gli*, mjesto kojega gramatike nameću *loro*, potječe direktno od latinskoga *illis* (za sva tri roda), star je dakle dvije

tisuće godina i proširen je po cijeloj Italiji, dok se *loro* javlja tek u srednjem vijeku, kao galicizam. Oblik *loro* ne može biti posve nenaglašen (tj. klitik), pa »smeta« ako je u iskazu rematizirano (istaknuto, naglašeno) nešto drugo, a naročito ako u istom iskazu *loro* dolazi i u nekoj drugoj funkciji. To autor ilustrira primjerom *dissi loro di pensarci loro e rimproverai loro le loro colpe*, koji je »improponibile« (str. 263).

Ističući da apsolutna sinkronija iskrivljava sliku, Sabatini se zalaže za studij jezičnoga kontinuiteta, naravno u određenoj mjeri i s potrebnim distinkcijama: između latinskoga i romanskih jezika, na primjer, on nalazi prekid kontinuiteta (str. 266, bilj. 10), dok je talijanski razvoj od srednjeg vijeka (XIII—XVI. st.) do danas neprekinut (ib.).

5. Za nas su najzanimljivije stranice 266—268, na kojima autor nabraja četrnaest karakteristika GTJ, koje potječu iz srednjega vijeka, dakle su vrlo stare; pored toga, one su proširene po cijelom nacionalnom teritoriju, potvrđene u raznim tekstovima, a mnoge se nalaze i u drugim romanskim idiomima. To su: 1. *lui, lei, loro* u funkciji subjekta; 2. dativ množine *gli* (za oba roda); 3. partitivni član s prijedlozima (*con degli amici*); 4. mogućnost premještanja tematiziranoga člana lijevo ili desno od reme (*Paolo non l'ho più rivisto; lo so che i libri costano*); 5. polivalentni veznik *che*; 6. uzročno-posljedični konektor *per cui*; 7. upitno *cosa* mjesto *che cosa*; 8. tekstovni konektori i uvodni elementi kao *allora, comunque, ma*; 9. indikativ mjesto konjunktiva u određenim vrstama rečenica; 10. slaganje po smislu (*un milione di elettori non hanno votato*); 11. postponirani rematizirani subjekt, uz *esserci*, čak i bez slaganja (*non ci sono/c'è giornali*); 12. tzv. medijalni oblici kao *mi ricordo, mi bevo, mi fumo* itd.; 13. rascijepljene rečenice (frasi scisse), npr. *sei tu che non lo vuoi*; 14. »aktualizator« *ci* s glagolom *avere* i nekim drugim glagolima [tj. oblici kao *čo, čai, ča* itd.]. Te se jezične pojave mogu sažeti u tri temeljna principa: 1. jasno i ekonomično raspodijeliti informaciju u iskazu; 2. izraziti informacijske jedinice u zaokruženim segmentima; 3. učiniti semantiku riječi autonomnom, na račun njihove ovisnosti o morfosintaksi (str. 269).

U današnjem je talijanskom jeziku upotreba jača od norme, i to zbog četiriju faktora; to su: sve veća masa govornikâ GTJ, novi oblici pismenosti (kao novinarstvo), suvremena proza mnogo slobodnija [od klasične, očito], napokon masovni mediji (str. 271).

6. Sabatinijev rad završava lijepom slikom: cijela je povijest talijanskog jezika kao ploča, podloga (piattaforma), na njoj stoje dva stupa nosača (književna tradicija i komunikativne potrebe) koji nose nadgrađnju, lûk, a to je današnji GTJ (str. 272—273). Taj GTJ postoji od davnine, pa nije »otkriven« ili izmišljen u naše doba, nego »ponovno pronađen« (kao zametnuti predmet), pa odatle i naslov priloga.

7. U nekim se točkama mogu iznijeti primjedbe i/ili kritike: 1. za pogodbenu period *se me lo dicevi ci pensavo io* (str. 267) nije dosta reći da je to hipotetički period za irealnost, nego valja precizirati da vrijedi samo za prošlost, za sadašnjost ne; 2. svi nabrojani medijalni glagoli ne mogu se svrstati u jednu te istu kategoriju, jer je *mi ricordo*, na primjer, moguće kao samostalni iskaz, dok *mi bevo, mi fumo* i sl. nisu mogući bez objekta (pored toga, u *mi ricordo mi* je akuzativ, u drugim dvama glagolima je dativ); 3. govoreći o prekidu kontinuiteta (v. gore) Sabatini ga stavlja najkasnije u VI. stoljeće, i to kao prekid između klasičnoga latinskoga i već formiranih romanskih idioma; nasuprot tome valja istaknuti da se romanski jezici ne razvijaju iz klasičnoga latineta nego iz govorne latinske koiné (koja je mutatis mutandis isto što GTJ danas), tako da prekida, »loma« (*frattura*, veli autor) nije ni moglo biti.

8. W. D'Addio Colosimo iznosi »glavne crte istraživačkoga projekta izrađenoga u odsjeku za jezične znanosti« (str. 363—364), kome je cilj ovjera ili točnije provjera (*la certificazione o meglio [...] la verifica*, str. 357) jezične kompetencije, a taj

pojam autorica upotrebljava u značenju mnogo širem od tehničkoga, tj. Chomskyjeva. Tako shvaćena kompetencija odgovara anglosaksonskom pojmu *proficiency* (ib.), a može biti na više razina. Znanje se ne mjeri samo poznavanjem gramatičkih činjenica nego u prvom redu sposobnošću upotrebe jezika, tj. sposobnošću komunikacije. U provjeri te kompetencije treba uzeti u obzir dva kriterija: upravo spomenutu sposobnost, i primaoca poruke (destinatario). I testovi za provjeru su pragmatički i integrativni, tako da se ne provjerava više samo apstraktno gramatičko znanje u rečenicama izvan konteksta (*frasi acontestuate*, str. 358). U primanju poruke odvijaju se procesi »odozgo dolje« (izvanjezično znanje potrebno za interpretaciju) i »odozdo gore« (striktno jezičnim elementima) (str. 358). I tekstovi, koji su također jedan od načina provjere (v. malo dalje), moraju biti sociolingvistički motivirani, jer je tekstovna kompetencija bitan dio opće jezične kompetencije. Primaoci se, na temelju istraživanja talijanskoga kao L2, dijele u četiri skupine: odrasli studenti, nastavnici talijanskog jezika u inozemstvu, strani studenti u Italiji, različiti stručnjaci (professionisti) (str. 358–359). Autorica razlikuje dvije razine kompetencije (*livelli o gradi di competenza*): nižu (snalaženje u jednostavnijim sociolingvističkim i komunikacijskim situacijama, bez potrebe razumijevanja regionalnih ili sociolingvističkih razlika) i višu (bolje poznavanje talijanskog jezika, života i kulture, uključujući i ne suviše izražene regionalne razlike) (str. 360). Tekstovi za obje razine moraju biti autentični (presi dal vero) i bez ujednostavnjivanja. Izbjegava se klasifikacija komunikativnih funkcija i jezičnih činova (funzioni comunicative, atti linguistici), jer se ništa ne želi unaprijed ograničavati (str. 361).

9. Jedan je od najvažnijih dijelova ovoga priloga pregled načinâ provjere (tipi di prove), a tih ima pet: 1. slušanje i razumijevanje; 2. čitanje; 3. pismeni sastavak; 4. usmena interakcija »licem u lice«; 5. provjera jezične kompetencije [stricto sensu, dodali bismo] (str. 361–363). Prvi je način provjere, po autoričnim riječima, novost i u dosadašnjem je radu bio rijedak, jer ga je teško organizirati i izvesti. Drugi je način uglavnom tradicionalan, s time da je uključena i leksička komponenta (ključne riječi, sinonimi, parafraze itd.). I u pismenom sastavku (treći način) daju se u tekstu neki elementi koji vode ispitanika (tracce, zove ih W. D'Addio Colosimo). Provjera dijalogom shvaća se mnogo šire i »ravnopravnije« nego dosada, jer ispitanik ne smije biti samo pasivan i podvrgnut »rafalu« pitanja, nego mora i on biti aktivni član i inicijator dijaloga. Napokon, posljednji način provjere uključuje naravno i poznavanje gramatičkih struktura, ali i opet ne izvan konteksta; pored toga, mora sadržavati i komponentu što je autorica zove *problem solving*. U tome je važno i poznavanje tzv. prekinute sintakse (*sintassi sospesa*), tj. nedovršenih ili nastavljenih iskaza, kojih u pravilu u školskim gramatikama gotovo i nema, a ipak su izvanredno česti u konkretnim govornim situacijama, pa i u književnosti (str. 363). Važno je dodati također da provjera jezične kompetencije na višoj razini sadrži i osnove izvođenja riječi, i to čak u onim parovima gdje tvorenica i nije u striktnom smislu izvedena nego je latinizam, npr. *campagna* → *rurale*. Isto se tako provjerava razlikovanje sinonima na pojedinim jezičnim registrima.

U cijelom se postupku provjere postavlja dakako i pitanje kriterijâ ocjenjivanja. Spomenut ćemo samo dva: u provjeri usmenoga znanja najvažnija je okretnost (*fluenza*) u govoru i sporazumijevanju, dok je pri ocjeni pismenih sastavaka težište na prikladnosti pojedinih izraza u kontekstu.

10. Na kraju (str. 364–365) W. D'Addio Colosimo donosi pregled tipova teksta za nižu i višu razinu. Zanimljivo je i značajno da se u tom pregledu osim pripovjedaka (*racconti*) uopće ne navode književni tekstovi u tradicionalnom smislu, dok naprotiv nalazimo cio niz suvremenih jezičnih poruka: reklame, turističke prospekte, meteorološke

izvještaje, oglase, privatna i službena pisma, predavanja, različite upute za rukovanje, pa čak i — horoskope! Taj je izbor jezičnih materijala zaista dijametralno suprotan nekađšnjem purističkom shvaćanju tekstova za učenje jezika.

11. U zaključku ističemo glavne lingvističke i glotodidaktičke značajke obaju priloga; to su prvenstvena važnost govornoga jezika, odsutnost gramatičkoga purizma, velika važnost komunikativne kompetencije, komunikacije i sposobnosti primjene jezika u svakodnevnim situacijama, sociolingvistika, sloboda u izboru tekstova (koji se dakle više ne ograničavaju na klasike, tzv. »dobre pisce«, »neprolazne vrijednosti« itd.). Jednom riječi, i Italiju je, nakon stoljećâ akademskoga purizma i svojevrsnoga »kulta prošlosti«, zapljusnuo val suvremenoga pristupa jeziku, pa dakle i poučavanju jezika. Pragmatika, tekstovna lingvistika, sociolingvistika, komunikacija, dakle sve ono što pripada stvarnom životu jezika u društvu koje se njime služi, posve očito je danas na prvom mjestu kako lingvistike tako i glotodidaktike.

Višnja Anić

Ana Mavar: ENJOY READING

Školska knjiga, Zagreb, 1991, 120 str.

Pogoditi prave teme u knjigama za djecu mlade dobi nije ni upola tako teško kao zadovoljiti izbirljive prohtjeve mladih tinejdžera. Ta su djeca prerasla svijet bajki i naivnih avanturističkih priča, a još su nespremna za »ozbiljno štivo« koje zahtijeva zrelost i obrazovanost čitatelja. Oni bi se rado, poput odraslih, bavili raznim pojavnostima ovog svijeta, no one trebaju biti prikazane na suvremen, atraktivan i izazovan način.

Treba također imati na umu da su djeca te dobi najzatvorenija društvena grupacija, u čiji je, samo njima potpuno razumljiv svijet, teško prodrijeti.

Knjiga *Enjoy Reading* uspjela je probiti sve barijere i osvojiti, gotovo na prepad, sve tinejdžere koji su je uzeli u ruke, a isto tako i njihove nastavnike.

Knjiga je rezultat poznavanja psihe i potreba te dobi, kao i proučavanja svjetske literature i trendova u časopisima posvećenim toj društvenoj kategoriji.

Suvremeni dizajn korica daje naslutiti da se radi o »kolaž-knjizi«, koja čitatelju nudi isječke iz raznih tema i područja i dobro se slaže s naslovom. Oba elementa obećavaju da knjiga neće biti dosadna, što je najčešća zamjerka tinejdžera knjigama i udžbenicima koje im nudimo.

Izbor tema

Još uvijek djeca, a još ne zreli ljudi. Zbog toga je ta dob zaokupljena uglavnom svojim fizičkim izgledom i svojom psihom, što su davno uočili mnogi časopisi i tinejdžerski psiholozi. Fasciniraju ih misterije, tajanstvene pojave, neriješena pitanja, rekordi, heroji raznih profila.

Sve je te teme autorica vješto ukomponirala u *Enjoy Reading*.

Tri velike grupe tema jesu: *Famous People*, *Mysteries*, i *Teenage Press*.